

William Miller - Travels and politics in the near east, 1898

(prijevod dijela o Mostaru)

William Miller (1864. – 1945.), sin vlasnika rudnika, školovan je za pravnika na Oxfordu, ali nikad nije obavljao advokaturu. Kao dobar poznavatelj prilika na Balkanu, u svojoj je knjizi iz 1898. g. objavio opažanja sa svoja četiri putovanja po Balkanskom poluotoku obavljena 1894., 1896., 1897. i 1898. Knjiga nosi naslov „Travels and politics in the near east” (Putovanja i politike na Bliskom istoku). Pažljivo je posmatrač, a budući je temeljito istražio tzv. istočno pitanje, dobro je kvalificiran da izabire stvari koje su od značaja za pojedine zemlje. Pored političkih i vjerskih odnosa u knjizi je vrlo dobro opisao i ostale „manje važne” stvari od politike kao što su predjeli, običaji, ljudi. Podaci su mu pouzdani i točni

[...] Međutim, draži Počitelja blijeđe pred ljepotama Mostara. Jedan je stari turski pjesnik opjevao zanosnim stihovima: „mirisan zrak, i svjetlost, čista voda, voćem bremenita stabla i uređene bašče” glavnog hercegovačkog grada. „Iz Mostara”, uzvikuje Derviš paša, „potječu moćni junaci od mača i pera, iz Mostara, doma svekolike umjetnosti i nauke.” Nijedan grad nema tako prekrasan luk kao čuveni Stari most kojemu grad duguje današnje ime. Mogu se istraživači starina koliko god hoće sporiti oko porijekla ove ljupke kamene građevine, ispod koje uzana Neretva juri prolazeći kraj stijena na svom putu do mora, no, bio on rimski ili turski rad, nekoliko stoljeća više-manje ne može mu oduzeti neusporediv šarm. Ispod njega proljeću stotine lastavica na putu u i iz brojnih pukotina u stijenama, dok se istodobno čuje kako mujezini s visokih šiljastih džamija s obje obale, pozivaju vjernike na molitvu. U susjednom bazaru bosanski muslimani peru svoje ruke i stopala pripremajući se za večernje pobožnosti. [...]

[...] Ujutro ćete (u mostarskoj čaršiji op. prev.) naći Istok i Zapad kako se dotiču laktovima – elegantne austrijske oficire i kršne Hercegovce, Albance u bijelim čakširama s crnim upletenim gajtanima i obrijanim glavama, visoke Crnogorce što su došli preko granice i ponekog Dalmatinca, koji se po svojoj crvenoj kapici lako uočava među ostalim svijetom. Specifičnost je Mostara muslimanska ženska nošnja s ogromnim plavim ogrtačem i jednim otvorom isturenim prema naprijed koji kao ogromna kapa sa štitnikom pokriva glavu. Među muslimanima Bosne i Hercegovine poligamija nije u istoj mjeri prihvaćena kao drugdje u Osmanskoj carevini i jedna žena se smatrala dovoljnom čak i za bosanskoga bega. Naprimjer, u višegradskom okrugu koji je vrlo velik, postoje samo tri Muslimana koji imaju više od jedne žene. Na proslavama i o praznicima možete vidjeti gomilu kršćanskih žena iz okolnih sela obučenih u bijele gaće do koljena, debele vunene šarene čarape do ispod koljena i opanke; neke idu čak i bosonoge. Preko gaća nose dugu bijelu košulju od grubog prugastog tkanog pamučnog platna, a preko toga jelek vezen u raznim bojama. Kad hodaju ili rade, one obično krajeve te dugačke košulje zadjenu za pojas. Ukrašen na glavi se sastoji od plitkog fesa, naprijed opšivenog dukatima – ukras koji se popularno zove širit. Preko fesa se nosi izvezen tanki bez ili neka mrežasta tkanina, a oko vrata još dukata i staklenih amajlija. Druge, opet, nose i crn mrežast veo, poput karnevalske maske, obično izvezen zlatom. [...]

[...] Mostar, koji nije stariji od pet stoljeća i koji nije imao nikakve važnosti do dolaska Turaka, značajnije je narastao nakon okupacije. Prema zadnjem popisu broji

17000 stanovnika, od kojih su otprilike polovica muhamedanci, pa je ovo jedan od najjačih muslimanskih gradova u zemlji. Moj prijatelj koji je posjetio Mostar prije okupacije priča mi da je on bio jedan od najprljavijih gradova u Turskoj, te da nije imao nikakva boljeg smještaja za stranca od nekoliko bijednih karavanseraja, u kojima su postelje vrvjele ušima, a dnevno svjetlo ulazilo u njih kroz krov. Međutim, od 1891. grad ima odličan hotel koji je izgradila vlada i koji ima predivan pogled na rijeku. Nosač, inače veteran iz kampanje 1878., vas dočeka na željezničkom peronu i prije nego li napustite stanicu kaže vam broj vaše sobe.

Ipak, velik nedostatak Mostara je njegova klima. Smješten između dva gola brda, ljeti je sve spaljeno, a zimi je, dok vjetar puše, nemoguće izaći van. Srećom nisam imao osobnih iskustava s popadačima, posebnom vrstom otrovnih komaraca, o kojima mještani obožavaju pripovijedati. Jedan zvaničnik koji je ovdje proveo petnaest godina, pričao mi je, međutim, da je pošumljavanje uvelike promijenilo klimu otkada je došao.

U okolici ima nekoliko vrlo ugodnih mjesta za izlete. Kada se dnevna žega smanjila i sunce nije tako žestoko pržilo gole stijena brda Hum, odvezli smo se parom upregnutih hercegovačkih konja prema ravnici koja se proteže južno od grada. Naš kočijaš, obučen u slikovitu narodnu nošnju, pokazao nam je vrlo prosperitetnu voćarsko-vinogradarsku stanicu pored koje smo se provezli. Malo dalje odatle naišli smo na prastaru kamenu cisternu za vodu koja je svjedočila o brizi koju su turski vladari Hercegovine polagali za skladištenje vode u vrelin ljetima.

(Preveo: Tibor Vrančić)